

cendo sortitus est, ideo addidit, « Et misericordiam; » ne remaneret naturaliter filius iræ sicut et cæteri, atque inter vasa iræ non inter vasa misericordiæ fieret.

L. Cur autem de malo quod ei adjacet atque inest membris ejus reus non sit fidelis, et ex eo malo tamen qui nascitur reatum trahat, jam nescio quoties diximus. Fideli enim hoc beneficium regeneratio contulit, non generatio. Inde ergo ab isto reatu solvenda est proles, unde solutus est parens.

LI. Sed magnum aliquid te dialectica docuit, « Rem quæ in subjecto est, sine illa re esse non posse, in qua subjecta est. Et ideo putas malum quod est in parente, utique in subjecto, alii rei, id est proli, ad quam non pervenit, reatum non posse transmittere. » Recte hoc diceres, si malum concupiscentiæ de parente non perveniret ad prolem: cum vero sicut sine illo nemo seminatur, ita sine illo nemo nascatur; quomodo dicis eo non pervenire, quo transit? Non enim Aristoteles, cujus categorias insipienter sapis, sed Apostolus dicit: « Per » unum hominem peccatum intravit in mundum, et per » omnes homines pertransiit¹. » Nec sane tibi dialectica illa mentitur, sed tu non intelligis. Verum enim est quod ibi accepisti. Ea quæ in subjecto sunt, sicut sunt qualitates, sine subjecto in quo sunt, esse non posse, sicut est in subjecto corpore color aut forma; sed afficiendo transeunt, non emigrando: quemadmodum Æthiopes, quia nigri sunt, nigros gignunt, non tamen in filios parentes colorem suum velut tunicam transferunt; sed sui corporis qualitate corpus quod de illis propagatur afficiunt. Mirabilius est autem quando rerum corporalium qualitates in res incorporeales transeunt, et tamen fit, quando formas corporum quas videmus, haurimus quo-

¹ Rom. v, 12.

dam modo, et in memoria recondimus, et quocumque pergimus, nobiscum ferimus: nec illæ recesserunt a corporibus suis, et tamen ad nos mirabili modo affectis nostris sensibus transierunt. Quomodo autem de corpore ad spiritum, eo modo transeunt de spiritu ad corpus. Nam colores virgarum quas variavit Jacob¹, afficiendo transierunt in animas pecorum matrum, atque inde rursus eadem affectione transeundo apparuerunt in corporibus filiorum. Tale vero aliquid etiam in foetibus humanis posse contingere, Soranus medicinæ auctor nobilissimus scribit, et exemplo confirmat historiæ. Nam Dionysium tyrannum narrat², eo quod ipse deformis esset, nec tales habere filios vellet, uxori suæ in concubitu formosam proponere solere picturam, cujus pulchritudinem concupiscendo quodam modo raperet, et in prolem quam concipiebat afficiendo transmitteret. Neque enim Deus ita naturas creat, ut leges auferat, quas dedit motibus uniuscujusque naturæ. Sic et vitia cum sint in subjecto, ex parentibus tamen in filios, non quasi transmigratio de suo subjecto in subjectum alterum, quod fieri non posse categoriæ illæ quas legisti verissime ostendunt; sed, quod non intelligis, affectione et contagione pertranseunt.

LII. Quid est quod laboras magnis argumentationibus pervenire ad impietatis abruptum, ut « Christi caro, quia de Maria natus est, cujus virginis caro sicut cæterorum omnium ex Adam fuerat propagata; nihil distet a carne peccati, et sine ulla distinctione Apostolus dixisse credatur, eum fuisse missum in similitudine carnis peccati³: » imo potius instas, ut nulla sit caro peccati, ne hoc sic et Christi? » Quid est ergo similitudo carnis peccati, si nulla est caro peccati? « Sed hanc apostolicam

¹ Gen. xxx, 37, et seqq. — ² Vide lib. 2 Retract. cap. 62. — ³ Rom. viii, 3.

sententiam me non intellexisse dixisti: nec eam tamen exposuisti, ut te doctore nossemus, quod aliqua res possit esse similis ei rei quæ non est. Quod si dementis est dicere, et sine dubio caro Christi non est caro peccati, sed similis carni peccati; quid restat ut intelligamus, nisi ea excepta omnem reliquam humanam carnem esse peccati? Et hinc apparet illam concupiscentiam, per quam Christus concipi noluit, fecisse in genere humano propaginem mali: quia Mariæ corpus quamvis inde venerit, tamen eam non trajecit in corpus, quod non inde concepit. Cæterum corpus Christi inde dictum esse in similitudine carnis peccati, quia omnis alia hominum caro peccati est, quisquis negat, et carnem Christi ita carni comparat nascentium hominum cæterorum, ut asserat utramque esse puritatis æqualis, detestandus hæreticus invenitur.

LIII. Magnum porro aliquid invenisse tibi videris et copiosissime disputas: « Etiam si nascentes mali aliquid ex parentibus trahere possent, quod expiaretur manibus Dei, quia eos ipse format in uteris matrum: ab ipso autem formari homines » (quasi hoc negemus) instantissime probas, multa de Scripturis adhibens testimonia: in quibus cum ea verba ex libro Ecclesiastico posuisses¹, quibus Dei opera dicuntur occulta; continuo tua subjecisti atque dixisti: « Quæ sententia eorum arguit vanitatem, qui putant naturalem profunditatem posse investigatione aliqua comprehendere. » Hoc tibi dic, et noli de animæ origine temere aliquid definire. Quod vel ratione certissima vel divino eloquio minime ambiguo non potest comprehendere; sed potius quod sapientissima mulier mater Machabæorum sape². Nam et ejus verba posuisti, quæ filiis suis ait; « Nescio qualiter in utero meo apparuistis: »

¹ Eccli. iii. — ² Mach. vii, 22.

Quod utique non putanda est dixisse de corporibus eorum, quæ corpora se non dubitabat ex virili semine concepisse: sed utrum animæ filiorum de paterna anima tractæ fuerint, an aliunde in utero ejus esse coeperint, hoc nimirum illa nesciebat; nec eam pudebat, ut temeritatem caveret; ignorantiam confiteri. Quid est ergo quod causaris: « Cur non ipso filii mundentur effectu, ut a pollutionibus, inquis, quæ dicuntur parentum, majestate opificis expientur? » Nec attendis hoc dici etiam de manifestis vitiis corporum posse cum quibus non pauci nascuntur infantes: quamvis absit ut dubitetur. Deum verum et bonum esse omnium corporum formatorem: et tamen ex opificis tanti manibus tam multa, non solum vitiosa, verumetiam monstrosa procedunt, ut naturæ a nonnullis appellentur errores: qui cum operantem vim divinam, et quid cur faciat, indagare non possint, fateri eos pudet nescire quod nesciunt.

LIV. Quod autem attinet ad peccati originalis in omnes homines transitum, quoniam per concupiscentiam carnis transit, transire in eam carnem non potuit, quam non per illam virgo concepit. Quod enim et de alio libro meo, quem scripsi ad sanctæ memoriæ Marcellinum³, velut mihi præscribens ponere voluisti, de Adam dictum: « Quod tabificavit in se omnes de sua stirpe venturos: » unde utique ille tabificavit, non inde Christus in matris uterum venit. Sed verba quæ ad rem maxime pertinent in eadem sententia mea, ego dicam, quia tu dicere noluisti, et statim cur nolueris apparebit. « Occulta, inquam, tabe carnalis concupiscentiæ suæ tabificavit in se omnes de sua stirpe venturos. » Non itaque carnem tabificavit, in cuius conceptu tabes ista non fuit. Caro itaque Christi mortalitatem de mortalitate materni corporis traxit, quia

³ Lib. i. de Pec. Merit. cap. 9.

mortale corpus ejus invenit : contagium vero peccati originalis non traxit, quia concumbentis concupiscentiam non invenit. Si autem nec mortalitatem, sed solam substantiam carnis de matre sumpsisset, non solum caro ejus peccati, sed nec similitudo carnis peccati esse potuisset.

LV. « Sed comparas me et coæquas Apollinaris errori, qui carnis sensum fuisse negavit in Christo, ut imperitis nebulas undecumque commoveas, ne lucem veritatis attendant. Aliud est sensus carnis, sine quo nullus fuit, est, aut erit in corpore vivens homo : et aliud est concupiscentia qua caro concupiscit adversus spiritum, sine qua fuit ante peccatum primus homo, qualem nobis exhibuit humanam naturam Christus homo : quia sicut ille ex terra, sic iste sine tali concupiscentia est creatus ex foemina. Assumens tamen ex illa etiam mortalitatis infirmitatem, qualis non erat ante peccatum in carne hominis primi, ut esset ista, quod tunc illa non fuit, similitudo carnis peccati. Ut ergo nobis patiendi præberet exemplum, non habuit ille mala sua, sed pertulit aliena; in doloribus pro nobis, non in cupiditatibus fuit.

LVI. Quapropter natos ex Adam, transferri renatos oportet ad Christum; ne a regno Dei pereant imagines Dei, quod sine malo fieri qui dicit, nec amorem habet, nec timorem Dei. Cum hoc autem malo necesse est hominem de damnata origine generari. « Regeneratos autem absit ut redigamus, sicut calumniaris, sub necessitate criminum, Deo largiente dona virtutum. » Quamvis ergo aliam legem videamus in membris nostris repugnantem legi mentis nostræ, non solum tamen necessitatem criminis non habet; sed habet potius honorem laudis cujus spiritus spiritali munere adjutus adversus carnis concupiscentiam concupiscit. Sed quacumque te verses, quacumque te jactes, quæcumque undecumque colligas, infles,

ventiles, spargas, contra quod concupiscit spiritus bonus, non est bonum.

LVII. « Non potuit, inquis, exemplum dare natura dissimilis. » Potuit quidem : nam quid est quod nos ad imitationem Patris hortatur, qui facit solem suum oriri super bonos et malos, ut ejus exemplo nostros diligamus inimicos¹? Verumtamen natura hominis Christi nostræ naturæ dissimilis non fuit, sed vitio nostro dissimilis fuit. Ille quippe sine vitio natus est homo quod hominum nemo. Quantum autem ad vitam pertinet, qua Christum debemus imitari, hoc quoque ad distantiam plurimum valet, quod unusquisque nostrum homo est, ille autem etiam Deus. Neque enim tantum potest justus homo esse qui homo est, quantum homo qui et Deus est. Illud sane magnum verumque dixisti, cum posuisses testimonium apostoli Petri, dicentis : « Qui peccatum non fecit²; notandum esse quod judicaverit Apostolus sufficere ad ostendendum in Christo nullum fuisse peccatum, quia dixit nullum eum fecisse peccatum : « Ut doceret, inquis, quia qui non fecit, habere non potuit. » Omnino verissimum est. Profecto enim peccatum etiam major fecisset, si parvus habuisset. Nam propterea nullus est hominum præter ipsum qui peccatum non fecerit grandioris ætatis accessu, quia nullus est hominum præter ipsum qui peccatum non habuerit infantilis ætatis exortu.

LVIII. « Tolle, inquis, exempli causam, tolletur et pretii, quod pro nobis factus est. Non est mirum quod solum exemplum ponis in Christo, qui præsidium gratiæ, quo erat plenus, oppugnas. » Spe, inquis, malo carenti ad fidei præsidia convolamus, non autem caremus innatis : si quidem post baptismum virilitas ipsa perdurat. » Quia virilitatis nomine concupiscentiam carnis appellas;

¹ Math. v, 45. — ² 1 Petr. II, 22.

perdurat utique, quod negare non potes, contra quod debet concupiscere spiritus, ne homo jam renatus concupiscentia sua trahatur illectus¹. Et utique concupiscentia quæ repugnat ut trahat² etiamsi spiritu contra eam concupiscente et resistente non trahat, ac propterea nec concipiat pariatque peccatum, non est bonum. Et ipsa est, de qua dicit Apostolus: « Scio quia non habitat in me, » hoc est, in carne mea, bonum³. » Hoc autem quod non est bonum Christus in natura si haberet sua, non sanaret in nostra.

LIX. Interponis aliud de libro meo, et quoniam dixi⁴: Conjugalem concubitum, qui fit intentione generandi, non ipsum esse peccatum, eo quod bona voluntas animi sequentem ducat, non ducentem sequatur corporis voluptatem: tu contra refers, De ea re quæ a peccato libera est, peccata non nasci; « isto modo existimans te posse destruere originale peccatum, quod non destruit nisi Salvator, quem parvulis invidetis. Destruit autem solvendo quod rei sunt, non negando. Ideo quippe concubitus conjugalis, qui fit intentione generandi, non est peccatum, quia bene utitur lege peccati, id est, concupiscentia, quæ inest in membris repugnans legi mentis. Quæ si propterea reum parentem non tenet, quia regeneratus est, quid mirum si propterea reum tenet nascentem, quia inde generatus est? Et ideo ne reus remaneat, etiam ipse regenerandus est. Hæc vero sententia tua qua dixisti: « De ea re quæ a peccato libera est peccato non nasci, quantum adjuvet Manichæos, si cogites, voles eam delere de libro tuo, et de cordibus omnium qui legerunt librum tuum. Si enim non de ea re quæ a peccato libera est, peccata nascuntur; habent aliam naturam suam secundum Mani-

¹ Jacob. i, 14. — ² Ibid. 15. — ³ Rom. vii, 18. — ⁴ Lib. i. de Nupt. et Conc. cap. 12.

chæos unde nascuntur. Quos et aliis similibus sententiis tuis quantum adjuvares, jam in primo hujus nostri operis volumine demonstravi. Ecce hic et quod dixisti tantumdem valet. Vides-ne nobis operam dandam, præter errorem proprium quo Pelagiani estis, ut quasdam tuas sententias, qualis et ista est, evertamus, si Manichæos vincere volumus? « De ea re quæ a peccato libera est dicis peccata non nasci. Sed veritas contradicit, quæ te et Manichæos evertit, cum quibus tibi vox ista communis est. Angelus quem creavit Deus, res a peccato libera fuit; homo quem primum creavit Deus, res a peccato libera fuit. De rebus igitur a peccato liberis nata esse peccata, qui negat, aut Manichæus est manifestus, aut Manichæis suffragatur iucutus.

LX. Deinde ponens alia verba mea sic argumentaris, quasi ego dixerim: « Cum servit conjugatis ad propagandam prolem, tunc honorari libidinem. » Dicis tibi ipse quod vis: nam ego hoc nec dixi omnino, nec sensi, Quomodo enim libido cum servit honoratur, quando ne pergat in liberos excessus, dominatione mentis opprimitur? Nos itaque non diximus « Semper ad reatum pertinere uti libidine. » Quod velut dixerimus, ita colligis: « Minus peccare adulteros quam maritos; quia maritis, inquis, libido servit ut peccent, adulteris imperat. » Sed cum ego illud non dixerim, qualecumque hoc sit tuum quod tanquam consequens esse voluisti, nihil ad me attinet. Ego enim dico, uti libidine non semper esse peccatum; quia malo bene uti non est peccatum. Nec quæcumque res ideo bona est, quia ea bene utitur bonus, Nam et de duobus hominibus scriptum est: « Filius » eruditus sapiens erit, imprudente autem ministro utetur¹. » Numquid ideo bonum est esse imprudentem,

¹ Prov. x, juxta LXX.

quia bene illo utitur sapiens? Inde et apostolus Joannes non ait, Nolite uti mundo : » sed, « Nolite diligere mundum¹ : » ubi posuit et concupiscentiam carnis. Qui enim non diligens utitur, quasi non utens utitur, quia non ejus rei causa utitur, sed alterius quam diligens intuetur, ut etiam non diligens hac utatur. Propter quod Paulus coapostolus ejus : « Et qui utuntur, inquit, hoc mundo, » quasi non utantur². » Quid est, quasi non utantur, nisi non diligant quo utuntur, quoniam tale est, ut bene aliter non utantur? Et hoc quidem etiam in his rebus observandum est, quæ in hoc mundo sic bonæ sunt, ut tamen eas diligere non oporteat. Quis enim malum esse pecuniam recte dixerit? Et tamen nemo ea bene utitur qui dilexerit : quanto magis libidine? Nam pecuniam malus quidem spiritus concupiscit, sed ipsa contra bonum spiritum non concupiscit, quod libido facit : atque ideo et qui hoc esse malum negat peccat, et qui hoc malo bene utitur non peccat. Recte igitur argumentareri, dicens : « Libidinem, si mala est, majori reatu obstringere quibus obsequitur conjuges, quam quibus dominatur adulteros : si diceretur a nobis eos conjuges qui serviente concupiscentiæ malo ad solum generandi utuntur officium, ad aliqua mala opera eo illos uti, sicut ad facinus perpetrandum servo utitur homicida. Cum autem dicamus bonum esse in conjugibus officium procreandi, quamvis vulnus quod in renato sanari potest, trahat natus de primi contagione peccati : restat ut sic utantur conjuges boni malo concupiscentiæ, sicut sapiens ad opera utique bona ministro utitur imprudente.

LXI. Sed homines acutissimi ideo non modum, non genus, sed excessum voluptatis arguitis et exprobandum censetis obscœnis : Quia eum nostis, ut dicis, intra con-

¹ Joan. II, 15. — ² 1 Cor. VII, 31.

cessos fines animi potestate posse retineri. » Faciat animi potestas, si potest, ut ad transgrediendos fines, a quibus transgrediendis eam revocat, non se libido commoveat. Quod si facere non potest; profecto ut fines non transgrediatur, improbo hosti resistitur, qui eos transgredi nititur. « Sed universum contemptum ejus, inquis, virginibus continentibusque inesse testamur. » Numquid ideo virgines et continentes contra concupiscentiam carnis non pugnant? Et quid est contra quod exercent abs te quoque prædicata illa gloriosa certamina, ut virginitatem continentiamque custodiant? Si ergo pugnant, malum est quod expugnant. Et ubi est hoc malum, nisi in ipsis? Ergo, Non habitat in me, hoc est, in carne mea bonum, veraciter dicitur et ab ipsis.

LXII. « Nihil aliud dicis esse nuptias, quam corporum commixtionem : » et dicis postea, quod et verum est : « Sine appetitu mutuo et sine opere naturali propagationem esse non posse. Numquid tamen negas, sibi met etiam adulteros appetitu mutuo et opere naturali et corporum commixtione conjungi? Non est ergo ista definitio nuptiarum. Aliud est enim quod nuptiæ sunt, et aliud est sine quo etiam nuptiæ filios propagare non possunt. Nam et sine nuptiis possunt nasci homines, et sine corporum commixtione possunt esse conjuges : alioquin non erunt conjuges, ut nihil aliud dicam, certe cum senuerint, sibi que misceri vel non potuerint, vel sine spe suscipiendæ prolis erubuerint atque noluerint. Vides ergo quam inconsiderate nuptias definieris, dicendo « Eas aliud non esse nisi corporum commixtionem. » Tolerabilius forte diceres, non eas inchoari nisi per corporum commixtionem : quia filiorum procreandorum causa utique ducuntur uxores, et aliter non possunt filii procreari. Sed procreandi causa commixtio corporum aliter quam nunc est

fuisset, si nemo peccasset. Absit enim ut honestissima illa felicitas in paradiso commotæ libidini semper obtemperaret; absit ut illa pax animi et corporis haberet aliquid, propter quod adversus se ipsam prima hominis natura pugnaret. Si ergo ibi nec serviendum libidini, nec adversus eam bellandum fuit; aut non ibi fuit, aut non talis qualis nunc est fuit. Nunc enim libidini necesse est ut repugnet, qui servire noluerit: necesse est ut serviat, qui repugnare neglexerit. Quorum duorum unum est molestum, etsi laudabile: alterum turpe et miserabile. Itaque in hoc sæculo unum horum castis est necessarium, in paradiso autem utrumque a beatis fuerat alienum.

LXIII. Sed iterum me dicis mihimetipsi esse contrarium¹, propositis videlicet aliis verbis meis ubi propagationis officium a carnalis delectationis appetitione discernens: « Aliud esse dixi non concumbere nisi voluntate generandi, quod non habet culpam; aliud concumbendo carnis appetere voluptatem, sed non propter conjugem, quod venialem habet culpam. » Nihil habent duo ista, quantum mecum omnes vident qui verum vident, unde me ostendas mihi esse contrarium. Audi tamen identidem quod eorum sensibus inculcatius intimetur, quos fallere affectas. Calumniaris enim: « Nos excusationem præbere turpibus et flagitiosis hominibus, ut cum infanda immunda commiserint, contra voluntatem se dicant fecisse, et ideo nullum habere peccatum: » quasi nos non multo exertius adhortemur contra libidinem esse pugnandum. Nam si vos, cum id bonum esse dicatis, non vultis tamen, ut vestra adversus istud bonum frigescere, vel certe tepescere bella credamus: quanto vigilantius et ardentius contra malum nos censemus esse pugnandum? Nos dicimus illud esse contra voluntatem, ut caro concupiscat

¹ Lib. 1. de Nupt. et Concup. cap. 15.

adversus spiritum; non illud, ut spiritus adversus carnem. Per quam concupiscentiam bonam fit, ut nisi causa generandi non utantur conjuges carnis libidine, ac sic malo utantur bene: qui usus bonus mali facit honestum concubitum vereque nuptialem: voluptatis autem causa, non prolis, facit concubitum culpabilem, sed in conjugate venialem. Ideo autem et de honesto concubitu qui nascitur, trahit quod renascendo diluatur; quia et in concubitu honesto inest malum, quo bene utitur bonitas nuptiarum. Sed non obest renatis, quod oberat natis. Unde fit consequens, ut qui ex eis nascitur, et illi obsit si non renascatur.

LXIV. Tu sane inter argumentationes tuas, quibus te inaniter adversus mea verba contorques, identidem te Manichæos adjuvare non vides. Ideo quippe tibi videtur natus de concubitu conjugali non trahere originale peccatum: « Quia de hoc opere quod non habet culpam, nasci, sicut dicis, culpa non potest. Cur ergo de opere Dei quod non habebat culpam, nata est culpa angeli, nata culpa hominis? Cernis quantum eis suffragaris, quorum detestatione conaris obtegere, quod adversus catholicam fidem fundatissimam sentis. Si enim secundum definitivam tuam: « De hoc opere quod non habet culpam, nasci culpa non potest: » ecce nulla opera Dei habent culpam: unde igitur culpa nata est? Hic Manichæus te adjuvante, aliam naturam, sicut desipit, malam molitur inducere, ut si unde culpa nata esse credatur: « Quia de opere Dei, secundum tua verba culpa non nascitur. » Numquid potest vinci Manichæus, nisi cum illo et ipse vincaris? Quia et angelus et homo Dei sunt opera sine culpa; ex quibus tamen culpa nata est, dum ab eo qui culpa caret, per liberum arbitrium recesserunt, quod

eis datum est sine culpa; et facti sunt mali, non per admixtionem mali, sed per defectionem boni.

LXV. Dicis, « Ob hoc a me Christiani temporis continentiam fuisse laudatam, non ut ad virginitatem incederentur homines, sed ut bonum nuptiarum quod a Deo institutum est damnaretur. » Sed ne puteris malevola de animo meo suspicione torqueri, velut probare me volens, dicis mihi: « Si fideliter invitas homines ad studium continentiae, fateris ergo ita virtutem pudicitiae a volentibus posse servari, ut sit quicumque voluerit corpore sanctus et spiritu. Respondeo, me fateri, sed non sicut vos. Nam vos ipsius animi viribus hoc tribuitis, ego adjutæ per Dei gratiam voluntati. Verumtamen quid comprimitur animi imperio ne peccetur, nisi malum quo vincente peccatur? Quod malum ne dicamus cum Manichæis tanquam ex aliena mali natura nobis esse commixtum, restat ut in nostra natura tanquam vulnus aliquod fateamur esse sanandum, cujus reatum jam fatemur regeneratione sanatum.

LXVI. Ecce frustra enumerasti, quibus me comparas, tot hæreticorum fraudes, quorum utinam numerum non auferes. « Apostolica sententia, qua notat hæreticos prohibentes nubere, etiam me asseris tangi¹: quasi dicam, post adventum Christi turpia esse conjugia. » Audi ergo quod dicimus, ut hoc ipsum multis modis ac sæpius audiendo, non dissimules veritatem simulans quodam modo surditatem. Non dicimus turpia esse conjugia; quando quidem ne incontinentia in damnabile cadat flagitium, fulcienda est honestate nuptiarum. Sed quod vos dicitis, Christiana doctrina non dicit, id est, ut verba tua ponam: « Hominem sufficere ingenitis sibi motibus dare leges: » hoc non dicimus; sed dicimus quod dixit Apostolus, cum

¹ Tim. iv, 3.

hinc loqueretur: « Unusquisque proprium donum habet » a Deo¹. » Et quod dixit Dominus: « Sine me nihil potestis facere². » Et, « Non omnes capiunt verbum hoc, » sed quibus datum est³: » cum posset dicere, Non omnes capiunt verbum hoc, sed qui voluerit; si verum esset quod dicitis vos. Quæro sane, qualibus ingenitis sibi motibus hominem dicatis esse idoneum dare leges? utrum bonis, an malis? Si bonis; adversus bonum ergo spiritus concupiscit, et duo bona invicem sibi adversantur in homine. Quod si ita esset, ipsa duorum bonorum inter se adversitas bona esse non posset. Si autem malis; fatere igitur ingenitos esse homini motus malos, contra quos castitas dimicat. Et ne dicere cum Manichæis cogaris, alienæ mali naturæ nobis inesse commixtionem, nostrum potius originale confitere languorem. Cujus languoris malo conjugalis bene utitur pudicitia; contra quod languoris malum adhibentur ab incontinentibus nuptiarum remedia, exercentur a continentibus gloriosa certamina. Arbitror pollicitationem meam, ex quo tibi ad omnia respondere coepi, in quibus solvendo quæstionum nodos aliquos attulisti, commodius impleri, si numerum tuorum voluminum non excessero. Sit ergo hic finis hujus mei, ut novissimum tuum ab alio refellamus exordio.

¹ 1 Cor. vii, 7. — ² Joan. xv, 5. — ³ Matth. xix, 11.